06/01/2024

Η εικόνα των Αγίων Θεοφανείων

/ Γνώμες

Τα Άγια Θεοφάνεια είναι μία από τις μεγαλύτερες εορτές της Χριστιανοσύνης. Εορτάζεται το γεγονός της Βαπτίσεως του Κυρίου στα Ιορδάνια νάματα και ταυτόχρονα φανερώνεται η Τριαδική Θεότητα στον κόσμο.

- Γράφει η Δέσποινα Ιωάννου-Βασιλείου

Η σπουδαιότητα της εορτής φαίνεται από τις ιστορικές μαρτυρίες που αναφέρουν ότι μετά το Πάσχα, η εορτή των Θεοφανίων είναι η αρχαιότερη χριστιανική εορτή.

Το γεγονός της Βαπτίσεως έχει τεράστια θεολογική σημασία. Ο αγιογράφος κατάφερε να αποτυπώσει με τα χρώματα αυτό το πλούσιο σε νοήματα γεγονός.

Ο Χριστός βρίσκεται μεταξύ ψηλών βράχων, που σμίγουν και σχηματίζουν «κλεισούραν». Τα νερά, που δεν είναι αγιασμένα, μας θυμίζουν την εικόνα του θανάτου – κατακλυσμού. Ο συμβολισμός των βράχων της εικόνας της γεννήσεως συνεχίζεται στην εικόνα των Θεοφανίων και καταλήγει στην εικόνα της καθόδου του Χριστού στον Άδη. Η εικόνα της βαπτίσεως παρουσιάζει τον Ιησού να εισέρχεται στα νερά, στον υγρό τάφο. Ο Άδης έχει την μορφή ενός σκοτεινού σπηλαίου, που περιέχει όλο το σώμα του Κυρίου, δείχνοντας την προκάθοδο Του στον Άδη, για να διαλύσει το δυνατό του κόσμου τούτου. Όπως αναφέρει και ο άγιος Κύριλλος Ιεροσολύμων, ο Ιησούς «Καταβάς ἐν ὕδασιν ἔδησε τόν ἰσχυρόν».

Η κάθοδος του Χριστού στα Ιορδάνια νερά σημαίνει τον καθαγιασμό του υγρού στοιχείου, που είναι η βάση της ζωής σε ολόκληρη τη δημιουργία και κατ’ επέκταση τον καθαγιασμό ολόκληρης της κτίσεως, η οποία εξαιτίας της ανθρώπινης αμαρτίας «οἴδαμεν γὰρ ὅτι πᾶσα ἡ κτίσις συστενάζει καὶ συνωδίνει

ἄχρι τοῦ νῦν» (Ρωμ. η΄ 22).

Ο Χριστός στέκεται στη μέση του Ιορδάνη γυμνός ή με άσπρο ρούχο στη μέση του. Το σώμα του σαν να είναι σκαλισμένο στο ξύλο με διάφορα σχήματα γραμμένα ζωηρά κι όχι σαρκώδες. Είναι ντυμένος με την Αδαμική γυμνότητα κι έτσι αποδίδει στην ανθρωπότητα το ένδοξο παραδεισιακό ένδυμά της. Με το δεξί ή και με τα δύο του χέρια ευλογεί τα νερά και τα ετοιμάζει να γίνουν τα νερά της βαπτίσεως, τα οποία αγιάζει με την δική του κατάδυση. Ο Χριστός δεν είχε ανάγκη εξαγνισμού, γιατί ήταν προαιωνίως αγνός. Πήρε το βάπτισμα του Ιωάννη από ταπεινοφροσύνη και σεβασμό στην ανθρώπινη παράδοση. Βαπτιζόμενος ο Κύριος δεν αγιάστηκε από το νερό αλλά αγίασε το νερό και μαζί με αυτό ολόκληρη την κτίση.

Το ένα του πόδι προβάλλει μπροστά, για να δείξει την υπέρτατη πρωτοβουλία του, να βαπτιστεί από το Ιωάννη και να βγει στην δημόσια δράση. Η μαρτυρία του Ιωάννη για τον Χριστό ότι είναι «ὁ ἀμνὸς τοῦ Θεοῦ ὁ αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου» (Ιωάν. α΄ 29), στάθηκε καθοριστική. Σε μερικές εικόνες της βαπτίσεως ο Χριστός εικονίζεται να πατά πάνω σε μια πλάκα, στην οποία από κάτω βρίσκονται καταπλακωμένα φίδια, τα οποία ξεπροβάλλουν το κεφάλι τους θέλοντας να γλυτώσουν. Η παράσταση αυτή είναι παρμένη από το βιβλίο των Ψαλμών και εδράζεται στο στίχο «σὺ ἐκρατέωσας ἐν τῇ δυνάμει σου τὴν θάλασσαν σὺ συνέτριψας τὰς κεφαλὰς τῶν δρακόντων ἐπὶ τοῦ ὕδατος.» (Ψαλμ. ογ΄ 13).

Μέσα στον Ιορδάνη, γύρω από το σώμα του Κυρίου, κολυμπούν ψάρια. Κάτω ξεχωρίζουν μια γυναίκα κι ένας γέρος να κάθονται πάνω σε θεριόψαρα. Η γυναίκα συμβολίζει τη θάλασσα κι ο γέροντας τον Ιορδάνη ποταμό. Ο γέροντας κρατά στα χέρια του μία υδρία από την οποία τρέχει νερό. Αυτά τα πρόσωπα ζωγραφίζονται με βάση τον ψαλμικό στίχο «ἡ θάλασσα εἶδεν καὶ ἔφυγεν ὁ Ἰορδάνης ἐστράφη εἰς τὰ ὀπίσω». (Ψαλμ. ριγ΄ 3).

Ο άγιος Ιωάννης ο Χρυσόστομος βλέπει μια βαθιά αλληγορία στη στροφή του Ιορδάνη προς τα οπίσω. Ο ποταμός πηγάζει από δύο πηγές, τη μια που ονομάζεται Ιόρ και την άλλη που λέγεται Δαν. Από την συνένωση των δύο ποταμών προκύπτει ο Ιορδάνης που χύνεται στην Νέκρα θάλασσα. Έτσι και το ανθρώπινο γένος προήλθε από τους προπάτορες, τον Αδάμ και την Εύα. Μετά την αποστασία το ανθρώπινο γένος πορευόταν στην αμαρτία και τον πνευματικό θάνατο, που αλληγορούνται με τη Νεκρά θάλασσα. Ο Σωτήρας Χριστός με τη Ενανθρώπησή του ελευθέρωσε την ανθρώπινη φύση από την υποδούλωση στη φθορά και στο θάνατο με αποτέλεσμα ακόμη και ο Ιορδάνης ποταμός να θέλει να στραφεί προς τα πίσω, και να μη θέλει να νεκρωθεί.

Η βάπτιση του Χριστού ονομάζεται και Θεοφάνεια. Την φανέρωση της Αγίας Τριάδας ο αγιογράφος τη δηλώνει με το χέρι του Πατρός, που ευλογεί από ένα τμήμα ενός ημικύκλιου που παριστά τους ουρανούς. Από αυτό τον κύκλο

αναχωρούν ακτίνες φωτός χαρακτηριστικό του Αγίου Πνεύματος και φωτίζουν το περιστέρι. Κατά τη στιγμή αυτή ο Πατήρ μαρτυρεί τη θεότητα του Υιού και τον ονομάζει αγαπητόν Του Υιόν. Ο Υιός ο οποίος βαπτίζεται στον Ιορδάνη φωτίζει ολόκληρο τον κόσμο, απαλλάσσοντας τον από την κυριαρχία του Σατανά. Το Άγιο Πνεύμα, το οποίο κατέρχεται με μορφή περιστεράς , βεβαιώνει την μαρτυρία του Πατρός και μας χαρίζει το αδιασάλευτο θεμέλιο της πίστεώς μας. Είναι το Πνεύμα που «ἐντέλλεται» το Χριστό και τον οδηγεί στη δημόσια αποστολή του.

Κατά τον Ιωάννη το Δαμασκηνό κατ΄ αναλογία με το κατακλυσμό και το περιστέρι με το κλαδί της ελιάς είναι σημείο της ειρήνης. Το Άγιο Πνεύμα κατά τη δημιουργία του κόσμου «ἐπεφέρετο ἐπάνω» από τα αρχέγονα νερά κι ανέδειξε τη ζωή (Γεν. α΄ 2). Έτσι και τώρα στη Βάπτιση αιωρείται πάνω στα νερά του Ιορδάνη και προκαλεί τη δεύτερη γέννηση του νέου δημιουργήματος.

Στην αριστερή πλευρά της εικόνας ο Ιωάννης ο Πρόδρομος υποκλίνεται με ταπείνωση και σεβασμό στο πρόσωπο του Μεσσία. Είναι στραμμένος προς το Άγιο Πνεύμα , που κατέρχεται «ἐν εἴδει περιστερᾶς». Το πρόσωπο του είναι ζωγραφισμένο σε πλάγια στάση λόγω της υπερφυσικής εμφάνισης του Αγίου Πνεύματος. Το δεξί του χέρι αγγίζει το κεφάλι του Χριστού ενώ το αριστερό βρίσκεται σε στάση δεήσεως. Το κεφάλι του είναι αναμαλλιασμένο και το γένι του αραιό. Η έκφραση του είναι αυστηρή και σοβαρή. Τα χέρια και τα πόδια του είναι άσαρκα, διότι «ἡ δὲ τροφὴ ἦν αὐτοῦ ἀκρίδες καὶ μέλι ἄγριον» (Μτ. γ΄ 4). Το πρόσωπό του αγιογραφείται λιπόσαρκο και μελαψό, για να δηλωθεί ο καύσωνας της ερήμου. Φορεί ρούχα από τρίχες καμήλας και ζώνη δερμάτινη στη μέση (Μτ. γ΄ 4).

Δίπλα του Προδρόμου βρίσκεται μια αξίνα σφηνωμένη ανάμεσα στα κλαδιά ενός δέντρου. Συμβολίζει τα λόγια του προφήτη Ιωάννη: «...ἤδη δὲ ἡ ἀξίνη πρὸς τὴν ῥίζαν τῶν δένδρων κεῖται˙ πᾶν οὖν δένδρον μὴ ποιοῦν καρπὸν καλὸν ἐκκόπτεται καὶ εἰς πῦρ βάλλεται» (Μτ. γ΄ 10). Εδώ φανερώνεται η θεία δίκη που βρίσκεται ήδη ανάμεσά μας, για να διαλέξει τα καρποφόρα από τα άκαρπα δέντρα.

Στη δεξιά πλευρά της εικόνας βρίσκονται οι άγγελοι. Έχουν σκεπασμένα τα χέρια τους και τα προτείνουν στο Χριστό, έτοιμα να τον υπηρετήσουν. Ένα ιδιαίτερο ύφασμα ή το ιμάτιο σκεπάζει τις ανοικτές παλάμες, που έχουν σχήμα δεήσεως και συνάμα προθυμίας για εξυπηρέτηση.

Τα απότομα φωτεινά χρώματα που ξεχύνονται από το ουρανό και κατεβαίνουν ως το Χριστό, τους Αγγέλους και τον Πρόδρομο, «δημιουργούν ιερότητα υπερβατικής ατμόσφαιρας, κατάλληλης για την εικόνα της Βαπτίσεως που είναι γεμάτη από υπερφυσικά στοιχεία, όπως η μεγαλειώδης φωνή του Πατρός και η κάθοδος του

Αγίου Πνεύματος».

Πηγή: Δέσποινας Ιωάννου–Βασιλείου, Το Δωδεκάορτο–Εικόνα: Η άλλη γλώσσα της Θεολογίας, Εκδόσεις Βιβλιεκδοτική, Λευκωσία 2009.

Πηγή: pemptousia.gr